

MARTINE LETTERIE

**NOOIT
MEER
THUIS**

LEOPOLD

MARTINE LETTERIE

**NOOIT
MEER
THUIS**

Leopold / Amsterdam

Derde druk 2019

De totstandkoming van dit boek is mede mogelijk gemaakt door het Indisch Herinneringscentrum.

Tekst: © Martine Letterie 2017

Omslagontwerp: Nanja Toebak

Foto's omslag: Shutterstock, Nanja Toebak, fotograaf meisje: © Kichigin

Uitgeverij Leopold, Amsterdam / www.leopold.nl

ISBN 978 90 258 7302 8 / NUR 284

Uitgeverij Leopold drukt haar boeken op papier met het fsc®-keurmerk. Zo helpen we waardevolle oerbossen te behouden.

Geen weg meer terug

Lily wordt wakker omdat haar benen op een vreemde manier in het laken verstrikt zijn. Ze is drijfnat van het zweet en het is benauwd in de hut. Gisteren heeft ma vliegende visen gezien en nu denkt ze dat die door elke opening naar binnen kunnen fladderen. Kletsboek natuurlijk, maar het raam moest gisteravond dicht, hoe Lily en Joyce ook soebatten.

Lily gaat rechtop zitten en kijkt om zich heen. Door een spleet van het gordijn valt het eerste voorzichtige morgenlicht naar binnen. Als ze nu opstaat, kan ze misschien de zon zien opkomen! Ze schiet overeind, trekt haar pyjama recht en loopt op haar tenen naar de deur. Zonder iemand wakker te maken, sluipt ze naar buiten. Frisse lucht! Die komt van de vaart van de boot, maar dat maakt niet uit. Bij de volgende stap voelt ze de warmte, terwijl de dag nog niet eens begonnen is.

Ze kijkt goed waar ze haar voeten neerzet, vanwege de splinters die soms omhoogsteken uit het houten dek. Daarom ziet ze het pas als ze bij de reling staat. Land! Voor het eerst sinds een dag of tien. En wat voor een land. Even vergeet ze te ademen. De opgaande zon legt een rode gloed over kale bergen. Ze lijken wel van zand. Hoe klein en onbelangrijk is daarbij vergeleken het schip dat in de verte voorbijvaart. Aan de kust lichten zonnestrallen poppig kleine witte huizen van een havenplaats op. Daar wonen mensen die niet weten dat zij hier nu voorbijkomt. Heel even raken hun levens elkaar, zonder dat het ooit tot een ontmoeting zal komen.

‘Jij bent vroeg wakker!’ Achter Lily klinkt de stem van een steward en haar hart slaat een slag over van schrik. ‘Ik had u niet aan horen komen,’ zegt ze, als ze zich omdraait.

‘Mooi hè? We zijn in de Golf van Aden. Wat je daar in de verte ziet liggen is Zinjibar. Straks leggen we aan in de haven van Aden om olie te tanken. Dat duurt een uurtje of twee. Daarna varen we door de Bab el Mandeb de Rode Zee op. Als ik jou was, zou ik dan aan dek zijn om te kijken. Bab el Mandeb betekent ‘poort der tranen’. Het is de plaats waar Afrika en Azië elkaar bijna raken. Ze zeggen dat die zeedoorgang zo genoemd is omdat er vroeger veel ongelukken gebeurden.’

Vroeger? Of nu nog? Onwillekeurig spert Lily haar ogen iets verder open en de steward glimlacht. ‘Maak je geen zorgen, we hebben een goede kapitein. Je bent niet de eerste die ik tegenkom, trouwens. Op het dek hieronder staat die jongen met wie jij weleens optrekt.’

‘Bedankt, ik ga wel even kijken.’ Lily loopt naar de trap. Het dek onder haar voeten is nog warm van de dag ervoor en haar pyjamabroek fladdert om haar benen. De motor dreunt gestaag, maar het geluid dringt nauwelijks tot haar door. Van haar mag de reis nog maanden duren. Het is aan boord bijna net zo fijn als op hun voorgalerij in Bandoeng en het onbekende Nederland is hier nog ver weg.

Een dek lager vindt ze inderdaad Bennie. Hij staat aan de reling, met zijn gezicht naar de zon die nu boven de bergen uit komt. ‘Mooi hè?’ zegt ze.

Bennie knikt zonder op te kijken en hij wijst in de verte. ‘Moet je zien hoe mooi! Dat moet Aden zijn.’

De stad ligt tegen kale rotswanden. Tussen witte en gekleurde huizen steken ranke minaretten omhoog.

‘Zo anders dan Java,’ zegt Bennie. ‘Vast ook heel anders dan Sumatra, waar jij in de oorlog woonde.’ Hij heeft gelijk. Hun uitzicht nu is totaal het tegenovergestelde van dat uit het tweede kamp waar ma, Joyce en zij moesten wonen. Dat lag midden in de rubberbossen. Het was er groen en vochtig, hier is het droog en heet. Daar zagen ze ook bergen, maar die

waren groen. Daarachter begon de rimboe, achter deze bergen ligt de woestijn.

Het schip mindert vaart als het de haven in stoomt. Er klinken bevelen, matrozen springen aan land en krijgen trossen toegeworpen. Uit haar ooghoek ziet Lily dat er inmiddels meer passagiers wakker zijn. Ze staan verderop aan de reling te kijken hoe het schip aanlegt.

‘Heb je gehoord dat we straks door de poort der tranen varen?’

Er is iets in Bennies stem waardoor Lily opzij kijkt. ‘Ja, hoezo?’

‘Ik dacht...’ Hij zwijgt even voor hij verder praat. ‘Nou ja, we varen straks een paar dagen over de Rode Zee en dan door het Suezkanaal en daarna zijn we op de Middellandse zee.’

‘Wat wil je daarmee zeggen?’ Ze hoort de ergernis in haar stem en klapt haar mond dicht.

‘Dan laten we definitief Azië achter ons. De komende dagen ligt het nog rechts van het schip, maar dan is het voorbij.’

Zijn stem klinkt zacht en ze verstaat bijna niet wat hij zegt. ‘Ik weet niet hoe het met jou zit, maar ik wil de verdrietige dingen ook achter me laten. *Buang sial*, zegt mijn moeder altijd.’

Buang sial. Weg met de ellende. Dat zegt Lily’s moeder ook vaak. Lily kijkt naar verkopers op de kade, die naar de passagiers op het dek roepen. Ze houden hun waar in de lucht en roepen prijzen in gebroken Engels.

‘Hoe dan?’ vraagt ze onwillig.

‘Ik mag het nog over vroeger hebben tot we op de Middellandse zee zijn. Daarna ga ik me op de toekomst richten.’ Bennie kijkt haar niet aan terwijl hij het zegt.

‘Dat moet jij weten.’ Ze draait zich om en loopt het dek af. Maar hoe kan zij alles achterlaten? Bennie en zijn moeder hebben een keuze gemaakt, maar zij niet. Dat hebben haar

ouders voor haar gedaan. Nederland is misschien haar vaderland, maar Indië is het moederland dat haar heeft voortgebracht en nu zegt dat Lily haar kind niet is. Dat is ze wel! Haar keel wordt dik en tranen dringen zich naar buiten.

Bijna geluidloos komt Bennie achter haar aan en hij legt een hand op haar schouder. ‘Denk aan de *bersiap**!’

‘Nee! Lily schudt zijn hand weg. ‘Nee! Daar wil ik niet meer aan denken.’

‘En de bevrijding? Hoe was die?’

Lily laat zich in een dekstoel zakken en slaat haar handen voor haar ogen, alsof ze daarmee Bennie kan laten verdwijnen. Maar aan het piepen van hout op hout hoort ze dat hij een stoel naast de hare trekt. ‘Mijn broer Harry praatte op dezelfde manier met mij,’ zegt hij. ‘Hij benoemde de zaken die ik heel vervelend vond, waar ik het niet over wilde hebben. En het heeft geholpen.’

Lily verstopt haar gezicht dieper in haar handen. Nu moet ze er toch aan denken. ‘Wij merkten helemaal niets van de bevrijding,’ zegt ze zacht. ‘We hoorden het pas een week later van de Japanners van het kamp. We moesten allemaal bij elkaar komen, en toen vertelde de kampcommandant dat Japan de week ervoor verslagen was. Hij kletste er een beetje omheen, want een Japanner verliest natuurlijk nooit. Het duurde dus even voordat het tot ons doordrong, maar daarna veranderde er niet veel. We moesten nog meer dan twee maanden in het kamp blijven, omdat we nog steeds in gevaar waren. Nu waren het de pemoeda’s die ons bedreigden. Mensen als jouw broer Harry!’ Lily tilt haar hoofd uit haar handen en kijkt hem aan. ‘Die sloegen Europeanen dood alsof het vliegen waren!’

* Dat is de geweldsgolf die in Indonesië uitbrak na de capitulatie van de Japanners in 1945. Hij duurde tot begin 1946.

‘Dat deed Harry niet!’ Bennies stem slaat over. ‘Niet elke pemoeda was hetzelfde! Er waren echte revolutionairen zoals mijn broer, maar ook tuig dat de kans greep om te *rampokken** waar het kon. Ons huis werd ook gerampokt, we waren alles kwijt.’

Lily heeft Bennie niet eerder zo gezien. Hij houdt zich als een schipbreukeling vast aan de dekstoel, zijn gezicht vertrokken van verdriet. Zijn pijn trekt zo scherp door haar heen dat het haar bijna de adem beneemt.

Ze legt een hand op de zijne. ‘Het spijt me. Dat had ik niet mogen zeggen.’

Hij knikt en zwijgt. Ze wacht tot bij hem de pijn is overgegaan in een ander, zachter verdriet en dan trekt ze haar hand terug. Voorzichtig vertelt ze verder: ‘Na de bevrijding bleven we nog ruim twee maanden in het kamp in de rubberbossen. Eind oktober mochten we weg. Eerst gingen we met vrachtwagens naar het station Paminke, waar er een speciale trein kwam om ons naar Medan te brengen, de bewoonde wereld. Eindelijk! Weg uit die hongers waarin we op elkaars lip zaten; terug naar het echte leven in de stad... En ik dacht: Als mijn vader nog leeft, kan hij ons daar makkelijker vinden dan in dat kamp in de rimboe.’ Ze ziet weer voor zich hoe ma, Joyce en zij een plekje zochten in de overvolle trein, de hutkoffer achter zich aan slepend. ‘In elke coupé ging een Japanse bewaker mee, zwaarbewapend met een machinegeweer. In de hele trein zaten er wel veertig. Zo’n trein vol *Belanda’s*,** daar zouden de pemoeda’s op afkomen als vliegen op verrot fruit. Langs de spoorlijn stonden ook Japanse bewakers, om de honderd meter één. Iedereen zei dat dat nodig was omdat de Indonesische revolutionairen ons wilden vermoorden, maar

* Roven en plunderen.

** Nederlanders.

eerlijk gezegd geloofde ik het niet. Waarom zouden ze? We zaten toch alleen met vrouwen en kinderen in die trein? Maar toen ik die pemoeda's zag die onze trein wilden aanvallen en de angst op de gezichten van de Japanse bewakers... Toen wist ik dat het waar was.'

Ze ziet weer voor zich hoe de trein vaart minderde voor het eerste station, Membang Muda. Het wemelde er van het rood-wit van de revolutionairen, en het werden er steeds meer. Van alle kanten kwamen Japanse bewakers aanrennen die zich met moeite tussen de trein en de pemoeda's wroongen. De grimmigheid op hun gezichten... De angst die een koude hand om haar hart legde... Ze voelt die weer als de dag van gisteren.

'Er was een Nederlandse kapitein die van de Nederlandse regering de opdracht had gekregen na de bevrijding de orde op Sumatra te herstellen.'

Bennie zegt niets, maar Lily kan aan zijn gezicht zien dat hij van zijn broer andere verhalen heeft gehoord. Logisch. Die kapitein vocht tegen de pemoeda's, dus die waren vast niet zo enthousiast over hem.

'Zonder hem en zijn soldaten waren wij misschien nooit aangekomen in Medan.' Lily's stem klinkt scherper dan ze wil.

De trein reed al een poosje langzaam, maar ineens stond hij met een schok stil en Lily's hart schoot in haar keel. Dit was het einde, ze wist het zeker. Ma drukte zich tegen de bank, alsof ze zich zo onzichtbaar kon maken. Even verlamde de angst Lily totaal, maar Joyce trok haar naar het raam. 'Pemoeda's!' siste ze.

De trein stond in het bos, ver van de bewoonde wereld. Tussen de bomen verschenen jonge Indonesische mannen. Ze keken grimmig en waren gewapend met speren.